

УДК 821.161.2'04-1Євлевич Х.
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/27.203902>

Оксана СЛІПУШКО,
orcid.org/0000-0002-7401-7492
доктор філологічних наук,
професор кафедри історії української літератури,
теорії літератури і літературної творчості
Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) oksana-slipushko@ukr.net

Анастасія КАТЮЖИНСЬКА,
orcid.org/0000-0003-4738-434X
студентка III курсу
Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) nastya16k21@gmail.com

ІНТЕРПРЕТАЦІЙНА ХУДОЖНЯ МОДЕЛЬ ІДЕЇ ДЕРЖАВНОЇ ЄДНОСТІ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ ХОМИ ЄВЛЕВИЧА (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕМИ «ЛАБІРИНТ»)

У статті досліджено особливості художньої моделі ідеї державної єдності в суспільно-політичній концепції українсько-білоруського поета Хоми Євлевича. На основі цілісного аналізу ідейно-художньої парадигми поеми «Лабіринт» з огляду на характер утілення в ній філософсько-світоглядних орієнтирів епохи та специфіки суспільно-політичної думки початку XVII ст. репрезентовано інтерпретаційну художню модель ідеї державної єдності. Звернено увагу на дискусійне питання належності поета до конкретної літературної епохи, з огляду на специфіку його художнього світогляду.

Наукова новизна статті полягає у спробі цілісного аналізу художніх тлумачень ідеї державної єдності в контексті суспільно-політичної концепції Х. Євлевича.

У поемі «Лабіринт» репрезентовано художню модель ідеї єдності держави в контексті світоглядно-філософських поглядів Х. Євлевича, з огляду на суспільно-політичну думку початку XVII ст. Доведено, що ключовою у творі, зокрема в системі поглядів поета, є ідея державної єдності, що поєднується з ідеями незалежності, вірності народу й свободи як невід'ємної складової частини сильної держави. З'ясовано, що поет апелює до минулого слов'янського народу, актуалізуючи поняття історичної пам'яті. Визначено, що ідеалом держави для Х. Євлевича є Київська Русь у часи найвищого культурного й суспільно-політичного розвитку. Проаналізовано погляди поета на причини складної суспільно-політичної ситуації початку XVII ст. Виявлено, що втрату державності, роз'єднаність народу автор поеми пояснює відходом від мудрості, неосвіченістю і бездуховністю, занедбанням усіх сфер суспільного життя, насамперед культури, освіти, релігії, відсутністю зацікавлення й належної уваги до історичного минулого й здобутків предків. Основними складниками суспільно-політичної концепції Х. Євлевича є освіта й наука, релігія й церква, а також питання боротьби за державність і єдність. Проаналізовано особливості художньої парадигми, зокрема філософського підґрунтя авторських образів-символів, з'ясовано, що поему «Лабіринт» можна трактувати як ранньобароковий твір із характерними рисами літератури Ренесансу, що пояснюється неповною сформованістю цілком барокового за своєю сутністю світогляду на початку XVII ст. з огляду на Раннє Бароко як перехідний період від Ренесансу до Високого Бароко.

Ключові слова: література початку XVII ст., Раннє Бароко, ідея державної єдності, суспільно-політична концепція, Хома Євлевич, поема «Лабіринт».

Oksana SLIPUSHKO,
orcid.org/0000-0002-7401-7492
Doctor of Philological Sciences,
Professor at the Department of History of Ukrainian Literature,
Theory of Literature and Literary Creativity
of Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) oksana-slipushko@ukr.net

Anastasiya KATYUZHYNSKA,
 orcid.org/0000-0003-4738-434X

Student
 of Institute of Philology
 of Taras Shevchenko National University of Kyiv
 (Kyiv, Ukraine) nastya16k21@gmail.com

THE INTERPRETIVE ARTISTIC MODEL OF THE IDEA OF STATE UNITY IN THE SOCIAL AND POLITICAL CONCEPTION OF HOMA YEVLEVYCH (BASED ON THE POEM «LABYRINTH»)

The article investigates the peculiarities of the artistic model of the idea of state unity in the social and political conception of Ukrainian-Belarusian poet Homa Yevlevych. The interpretative artistic model of the idea of state unity is based on a holistic analysis of the ideological and artistic paradigm of the poem “Labyrinth” in view of the philosophical and worldview features of the epoch and the specifics of the social and political thought of the beginning of the XVII century. To pay attention to the controversial issue of the poet’s belonging to a particular literary epoch, considering the specifics of his artistic worldview.

The scientific novelty of the article consists in an attempt to analyze the artistic interpretations of the idea of state unity in the context of H. Yevlevych’s social and political conception.

In the poem “Labyrinth” the artistic model of the idea of state unity in the context of the philosophical and worldview ideas of H. Yevlevych, considering the social and political thought of the beginning of the XVII century, is represented. It was proved, that the idea of state unity, which is combined with the ideas of independence, loyalty to people and freedom as an integral component of a strong state, is central in the poem, in particular in the system of the poet’s views. Besides, it was revealed, that the poet appeals to the past of the Slavs, actualizing the notion of historical memory. It was determined, that the ideal of the state for H. Yevlevych is Kievan Rus at the time of the highest cultural, social and political development. The views of the poet on the causes of the difficult social and political situation of the beginning of the XVII century are analyzed. It was found out, that the author of the poem explains the loss of statehood, people’s disunity by their rejection from wisdom, education and spirituality, neglect of all spheres of public life, especially culture, education, religion, lack of interest and attention to the historical past and the achievements of the ancestors. Therefore, the main components of the social and political conception of H. Yevlevych are education and science, religion and church, the issue of struggle for statehood and unity. The peculiarities of the artistic paradigm, in particular the philosophical basis of the author’s images-symbols, are analyzed; it was found out, that the poem “Labyrinth” can be interpreted as an early Baroque work with characteristic features of Renaissance literature, which is explained by the incomplete formation of the completely Baroque in its essence worldview in the beginning of the XVII century in view of Early Baroque as a transition from the Renaissance to the High Baroque.

Key words: literature of the beginning of the XVII century, the idea of state unity, social and political conception, Homa Yevlevych, “Labyrinth”.

Постановка проблеми. Постать Х. Євлевича викликає зацікавлення з огляду на належність до кількох літератур, адже поет походив із Білорусі, навчався в Краківській академії, де написав і видав 1625 р. польською мовою поему «Лабіринт», був останнім ректором школи Київського братства (1628–1632). Власне, творчість поета вважається надбанням української, польської і білоруської літературних традицій. У поемі «Лабіринт» Х. Євлевича репрезентовано особливості суспільно-політичної думки початку XVII ст., що вказують на актуалізацію ідей національного самоусвідомлення, державної єдності й незалежності. На думку В. Шевчука, твір «свідчить про з’яву нового рівня в тодішньому суспільно-політичному мисленні» (Шевчук, 2004: 293). Новаторським цей текст став і для літератури, з огляду на художні тлумачення в ньому ідеї єдності держави в контексті тогочасного художнього мислення. Ідейно-тематична і художньо-образна пара-

дигми поеми демонструють репрезентацію в ній філософсько-світоглядних та стильових доміант кількох літературних епох, зокрема Ренесансу й Раннього Бароко, а отже, в сучасному літературознавстві актуальним і дискусійним є питання належності поета до однієї з них.

Аналіз досліджень. Дослідженням поезії початку XVII ст. займалися такі науковці, як Б. Криса, В. Кречотень, В. Литвинов, В. Шевчук, В. Яременко, Д. Наливайко, В. Нічик, Д. Чижевський, Л. Ушкалов, П. Кралюк, Я. Стратій та ін. Творча спадщина Х. Євлевича ставала предметом зацікавлення В. Кречотня, В. Старостенка, В. Шевчука, О. Астаф’єва, П. Білоуса та ін. Так, білоруський дослідник В. Старостенко характеризує творчість Х. Євлевича як білоруського поета епохи Відродження. Дослідження П. Білоуса демонструють дискусійність щодо приналежності поеми «Лабіринт» до конкретного літературного періоду. Загалом науковець зосереджує увагу на

обґрунтуванні ренесансних рис поеми, натомість В. Шевчук подає загальну характеристику поеми й не заперечує наявності в ній ідейних переконань і особливостей барокової літературної традиції. У дослідженні робимо акцент на суспільно-політичних поглядах Х. Євлевича, зокрема особливостях художньої репрезентації ідеї державної єдності в поемі «Лабіринт».

Мета статті – репрезентувати інтерпретаційну художню модель ідеї державної єдності в суспільно-політичній концепції поета, проаналізувати ідейно-художню парадигму поеми «Лабіринт» з огляду на характер втілення в ній філософсько-світоглядних орієнтирів епохи та специфіки суспільно-політичної думки початку XVII ст.

Виклад основного матеріалу. За переконанням П. Білоуса, у поемі «Лабіринт» Х. Євлевича переважають ренесансні риси. Дослідник доводить свою думку тим, що одним із центральних у творі є образ-символ лабіринту, який має античне походження, а отже, належить до літератури Ренесансу, представники якої апелювали до античної спадщини: «Цей образ Хома Євлевич відродив з античності, почерпнувши смислову та художню інформацію з міфу про Міноса...» (Білоус, 2002: 13–14) Однак за художньою образністю символ лабіринту можна трактувати як такий, що характеризує ранньобароковий світогляд. Власне, ускладненість, неоднозначність, заплутаність, метафоричність і символічно-алегоричне бачення репрезентують світоглядно-естетичні засади барокової епохи. Тому цілком правомірною вважаємо думку В. Шевчука, який стверджує, що прийом лабіринту є бароковим. Науковець пише, що «лабіринтом є сам твір, який будується як низанка тем, тобто ніби коридорів, що переходять один в одній, а водночас утворюють систему споруди, вихід з якої може бути лише один – головна думка, до якої зводиться ота низанка тем: прийом чисто бароковий» (Шевчук, 2004: 283). О. Астаф'єв називає образ-символ лабіринту персоніфікацією випробувань і пов'язує з ідеєю мандрів: «Лабіринт – це свого роду персоніфікація випробувань <...> Тут ніби прихована ідея мандрів в тому сенсі, що вона ототожнюється з самим випробуванням» (Астаф'єв, 2014: 14). Крім того, науковець стверджує, що, трактуючи зазначений образ-символ, варто апелювати також до паломництва: «Лабіринт є, по суті, дорогою смерті і дорогою народження, досконалим образом світу, що відповідає стану «блукання» або ж паломництва <...> Щось подібне бачимо і в поемі Томи Євлевича, де блукання – це заклик покаятися і сповідатися у гріхах» (Астаф'єв, 2014: 15).

На нашу думку, поему «Лабіринт» варто вважати символічним твором, що насичений образами-символами, які за художньою образністю певною мірою репрезентують ранньобарокову картину світу. Автор на означення лабіринту подає образ заплутаної дороги, що осмислюється у світоглядному ключі Раннього Бароко. Вважаємо, що образ лабіринту можна інтерпретувати загалом як людське життя, мудрість при цьому є ключем до пізнання життя, який показує дорогу, однак не приводить до його повного досягнення. Власне, життя як постійний і неперервний рух по лабіринту, істина, яку не можна пізнати повністю. Окрім того, на нашу думку, Х. Євлевич прив'язує образ-символ лабіринту до конкретного історичного періоду. Так, тогочасна суспільно-політична ситуація є своєрідним лабіринтом, заплутаною дорогою, на якій опинилися сучасники. Крім того, поет переконаний, що вони стоять на місці й не намагаються знайти вихід із цього лабіринту, доказом чого є неосвіченість і відхід від вічних духовно-моральних орієнтирів. Навчання, зокрема звернення до мудрості, є рухом і пошуком, а отже, одним із шляхів до істини, якою для народу є державна єдність, а в перспективі – незалежність. З огляду на це Х. Євлевич персоніфікує образ Мудрості, надаючи їй великого аксіологічного значення. В. Шевчук зазначає, що в цьому простежується ренесансна традиція: «Мудрість, яка яскраво апологізується, через що цей твір можна назвати й виразно ренесансним» (Шевчук, 2003: 468). Отже, дослідник зараховує цей твір до епохи Раннього Бароко, однак не заперечує, що в ньому є риси літератури Ренесансу. Аналізуючи образ мудрості, П. Білоус стверджує, що його античне походження поєднується з середньовічним ідейним спрямуванням: «Тож, звернення Хоми Євлевича до образу Мудрості може мати різноманітне коріння, хоч справедливо було б убачати в цьому синтез осмислених автором античних і середньовічних традицій» (Білоус, 2008: 147). Як бачимо, ця ознака репрезентує бароковий світогляд, для якого характерним є синтез середньовічної і ренесансної традицій. На нашу думку, літературу Раннього Бароко можна трактувати як перехідний період від Ренесансу до Високого Бароко з відродженням і актуалізацією середньовічних ідей. Так, поему «Лабіринт» можна вважати ранньобароковим твором із характерними рисами літератури Ренесансу, з огляду на зародження й поступовий розвиток барокової традиції в епоху Раннього Бароко.

Суспільно-політична концепція Х. Євлевича, репрезентована в поемі «Лабіринт», вибудову-

ється на демократичних засадах і водночас має філософське підґрунтя. Письменник апелює до соціальних, політичних, культурних проблем тодішнього суспільства. В. Старостенко зазначає: «Світогляд, соціально-філософська позиція Х. Євлевича склалися під впливом соціально-політичної і релігійно-конфесійної ситуації на білорусько-українських землях кінця XVI – першої половини XVII ст. і відобразили нові тенденції національно-культурного життя нашого народу» (Старостенко, 1999: 65). На нашу думку, Х. Євлевич актуалізує поняття історичної пам'яті, зображуючи історичне минуле слов'янського народу. Так, одним із центральних у творі є образ Русі: «Та ж бо Русь щонайперша з предків, і столами Уряджала, значними славилась ділами, Серцем жвавим, багаттям Богові подячним, Взором згоди з любові вічної приязним. Клейнот слави тримала...» (Євлевич, 2006: 583). Власне, Київська Русь постає в уяві поета як ідеал держави, до якого мають прагнути сучасники. Варто зазначити, що йдеться про Русь на тому етапі державного й культурного розвитку, коли вона була єдиною і незламною перед ворогом. Так, поет згадує про велич міст Русі, яка залишилася в минулому: «Не судіте міст інших, які Русь заклала, Через вас-бо, нащадків, жорстко зруйнувались» (Євлевич, 2006: 583). З огляду на це, репрезентативним є образ міста Києва, зображеного крізь призму історичного минулого, коли воно мало статус культурного й суспільно-політичного центру й приваблювало своєю величчю: «Тоді Київське місто в окіл сім миль мало, У собі п'ятсот церков славних замикало. Срібло, золото не тільки мали в середині, Досить сяяло зовні на верхах святині. Сто обителєй мали – також усі сяли, Дивне місто в коштовнім убранні тримали» (Євлевич, 2006: 583). Однією з причин складної суспільно-політичної ситуації Х. Євлевич вважає відхід від мудрості, зазначаючи, що на відміну від сучасників предки в минулому її шанували: «Про те завше знайдете писане з історій, Як мене шанували дивно і просторо <...> А ви, милі міщани, не хотіли мати Мене в догляді добрім, з міста проганяти Беретесь мною сланих» (Євлевич, 2006: 586–587).

Окрім того, Х. Євлевич вважає українців і білорусів одним слов'янським народом, зараховуючи Могилів до руських міст. Власне для поета ідеалом єдності була Київська Русь, а отже, він виступає за її відродження, насамперед у часи найвищого культурного й суспільно-політичного розвитку. Так, В. Шевчук робить висновок, що в поемі «народ мислиться як православний, без етнічної різниці між білорусами та українцями.

Автор бажає бачити його знову державним, тобто мріє відродити Київську князівську державу, а може, і в обширі Галицько-Волинської» (Шевчук, 2001: 23). Водночас В. Кречотень зазначає, що для першої половини XVII ст. були характерними ідеї синтезу культурних, літературних, політичних і релігійних надбань українського й білоруського народів. За переконанням дослідника, в часи написання поеми актуалізувалася ідея відродження слов'янської єдності. Так, про український і білоруський народи В. Кречотень пише: «Перебуваючи в одному державному утворенні, вони жили спільними суспільними інтересами, вґрунтованими в фундамент давньоруської єдності. Протягом XVI–XVII ст. у свідомості обох народів зріла ідея воз'єднання східних слов'ян» (Кречотень, 1984: 253).

Варто зазначити, що Х. Євлевич у поемі звинувачує сучасників у тому, що вони занепастили країну, не змогли скористатися здобутками своїх предків і гідно поцінувати їх: «Своїх предків дороги ви здаля минали, До держави спиною всі правдиво стали» (Євлевич, 2006: 591). Крім того, Х. Євлевич від імені мудрості пише: «З ласки Бога значної речі-бо тримали, А із них ви багато з предків завше мали. Все ссипалося радо спершу вам на лоні, Та про добрий край власний мислити не годні» (Євлевич, 2006: 584). Йдеться про втрату державності, роз'єднаність українських земель, занедбання культурного, суспільно-політичного й духовного життя: «Світські, бачачи нелад, хіть свою відклали, І до іншого чогось різно посихлялись, Як у вірі, так в Речі Посполитій у дечім Всяк своє робить, має на своїй те печі. А загальне добро при внутрішній незгоді У жалю лежить тяжким та жорсткій шкоді» (Євлевич, 2006: 596). Поет наголошує на нерозумінні сучасниками важливого значення державності й незалежності, втраті зацікавлення до минулого народу. Х. Євлевич переконаний, що історичні події не стали для них уроком, адже вони не скористалися ним, продовжують руйнувати своєю бездіяльністю і байдужістю країну, не розуміючи наслідків і не думаючи про майбутнє наступних поколінь.

З огляду на це, однією з центральних у поемі «Лабіринт» є ідея державної єдності. За переконанням С. Плохія, «політичний поділ земель колишньої Київської Русі повільно, але впевнено, відганяв ідею єдності Русі, що була розвинена київською елітою протягом XI–XII ст.» (Плохій, 2001: 146–147). Варто зазначити, що Х. Євлевич говорить не лише про територіальну єдність, однак, беручи до уваги поняття національної ідентичності, акцентує на необхідності об'єднатися

ментально й духовно. Автор поеми наголошує на внутрішній єдності, зокрема вказує на суспільну мораль і низький рівень освіченості. Поет переконаний, що лише єдиний народ зможе подолати ворога, спільна мета приведе до перемоги, при цьому наслідком роз'єднаності стане занепад держави. Власне, сила народу в єдності, спільній боротьбі й прагненні відродити й розбудувати державу, повернути її велич і могутність. Х. Євлевич, наводячи приклад з історії, закликає об'єднатися: «В один отож приклад спільно приставайте, На колишню Велику Грецію зважайте, Де князів знаменитих трьох – були в незгоді – Турок виловив так, як горобців в нагоді. Тож збагніте, коли б стіл, згода в цьому світі, Та свята, поклала не в одному літі, Тоді б швидше побиті у постійній бої Утішалися б землі в бажанім спокої» (Євлевич, 2006: 596). Крім того, поет пише про силу й славу Запорозького війська, яке є прикладом єдності в боротьбі проти ворога: «В кожній-бо країні Поміж вуха людські й імення славно лине Запорозького війська, вельми бойового, На землі і на морі в Марсі звитяжного» (Євлевич, 2006: 598). На думку автора, сучасні події мають стати уроком для народу, спонукати його до рішучих дій, спрямованих на покращення суспільно-політичного становища держави. Як бачимо, Х. Євлевич закликає об'єднатися й жити за законами суспільної моралі, покладаючись на мудрість і віру: «Дзвін струни від такого буде голосніший, Як у неї ударим разом доладніше. Ріки в бізі прудкіший мають стрім при тому, Коли разом зійдуться в березі морському. Тож хіба не знатніше в Мудрості та Вірі, Творча мисль правовірних успіху не змірить?» (Євлевич, 2006: 599). Крім того, державна єдність є першим кроком до здобуття особистої свободи й державної незалежності. У таких переконаннях поета можемо простежити ідею про людей як активних творців історії. Х. Євлевич робить спробу пробудити національну свідомість народу, закликаючи до рішучих дій. Слушним є зауваження В. Литвинова, який зазначає, що національна свідомість у той час «розвивалася фрагментарно, що пояснюється становою, конфесійною і навіть регіональною роз'єднаністю, відсутністю реального провідника нації» (Литвинов, 2008: 12).

Власне, у поемі репрезентовано патріотично зорієнтовану позицію поета. Так, В. Старостенко акцентує на тому, що «національно-релігійна орієнтація Євлевича досить виразна» (Старостенко, 1998: 6), що насамперед проявляється у зверненні до історичного минулого народу й усвідомленні справжніх причин складної суспільно-політичної ситуації початку XVII ст. Цілком правомірною

є думка П. Кралока, який стверджує: «Від кожної людини, незалежно від того, до якого соціального стану вона належить, Євлевич вимагав відповідальності за долю батьківщини, активної участі в громадських справах» (Кралока, 2013: 232).

Окрім того, Х. Євлевич акцентує на значенні освіти, що, на думку поета, впливає на суспільно-політичне життя. У поемі «Лабіринт» представлено погляд автора на проблему освіченості в тогочасному суспільстві, зокрема неналежне ставлення до освіти й науки, що має негативні наслідки. Поет засуджує тих, хто поставив на перше місце матеріальне збагачення й занедбав освіту. Автор звертає увагу на виховання батьків, які не дають дітям ніякої освіти, не розуміючи її великого значення не лише для кожної особистості, а й суспільства загалом. Так, Х. Євлевич вважає неприпустимими слова батька, адресовані сину: «Ліпше ти, милий сину, взявся б за торгівлю, Все науки – дурниця, думай про весілля» (Євлевич, 2006: 587). З огляду на це, поет наголошує на неосвіченості, зокрема заміні ціннісних орієнтирів тогочасного суспільства прагненням матеріального збагачення, що є однією з причин складної суспільно-політичної ситуації. Неосвічений народ не може боротися з ворогом, легко піддається маніпуляціям і хитрим діям, не здатен приймати правильні рішення: «Що ж про супротивенців ви своїх там знаєте? Стільки їх, як волосся голови, що маєте. Знаю, що вони око пильне на вас мають. І щорік до вас ближче й ближче підступають. Мислять про добро ваше, глядячи погоди, Як би вас та й позбавить до кінця свободи» (Євлевич, 2006: 590).

Х. Євлевич зосереджує увагу на тому, що церква також утратила статус того духовного центру, яким була в минулому: «Церкву ж раз-бо на тиждень, котра є під боком, Вам навідати важко – праця то жорстока. Ще хвалі бува Божій хтось годину вділить У півроку раз, давши пасіці неділі» (Євлевич, 2006: 594). У такому ставленні до церкви автор звинувачує батьків, які не дають дітям належного виховання: «А були б якісь хітні працю віддавати На послуги церковні, то вже б не хотіли, Бо старі батьки того в них не поселили. Інші у господарство цілу думку вклали І у злоті найліпше щастя визначали. Отож меморіали на столі без діла, А по требниках молі білі спліснілих. І що Бог нас навчає, того-бо не знають, Тож байками науку певно обплітають» (Євлевич, 2006: 594). Власне, автор говорить про знецінення основоположних законів духовної й суспільної моралі, занедбання культурного й освітнього векторів державного правління. Крім того, релігійні

проблеми, зокрема запровадження унії, яка стала наслідком занедбання духовних ціннісних орієнтирів, за переконанням Х. Євлевича, також вплинули на втрату єдності в державі. Поет вважає, що кожна людина в умовах тогочасного суспільства мала ставити державні інтереси вище за власні. Тому основними складниками суспільно-політичної концепції автора поеми «Лабіринт» є освіта й наука, релігія й церква, а також питання боротьби за державність і прагнення відродити її. З огляду на це, народ має бути єдиним, лише в такому випадку він непереможний і здатен побудувати могутню державу із сильним суспільно-політичним підґрунтям. Державна єдність – єдність у всіх складниках, необхідних для успішного функціонування держави. Крім цього, за умови єдності стає можливою боротьба за державну незалежність.

Поет вважає, що мудрість може вивести країну з такого стану, тобто із заплутаного лабіринту, показати правильний шлях: «Над те, будете як ви в слуханні м'якими, То без смутків шляхами поведу легкими, Як за руку, немов по ниті, що розвита, З блуднів тих лабіринтних зради, що закрита» (Євлевич, 2006: 592). Варто зазначити, що, за переконанням Х. Євлевича, мудрість є найпотужнішою і найкращою зброєю в боротьбі з ворогом: «Вороги із моїх рук на самий край світа Не втечуть, коли власним тором течуть літа. Тож коли я проходжу, мури, також гори Відступають, а сяду – замисел є скорий» (Євлевич, 2006: 582). Автор поеми стверджує, що вороги бояться мудрості, не можуть її перемогти, а отже, змушені відступати. У цьому простежується погляд поета на воєнні події, тобто заперечення збройної війни, в якій від меча гинуть люди. Як бачимо, в суспільно-політичній концепції репрезентовано антимилітарні ідеї, що мають гуманістичне спрямування. Однак Х. Євлевич не говорить про мир як кінцеву мету боротьби, для нього важливішою є перемога, яку потрібно здобути шляхом мудрості. На думку Х. Євлевича, будь-який конфлікт можна вирішити безкровно й мирно за допомогою мудрості. Мудрість може подолати зраду, захистити і врятувати, є всесильною і могутньою. З огляду на це, Х. Євлевич вважає,

що мудрість може допомогти не лише окремій людині, а й державі, зокрема слов'янському народу: «<...>держави в падіннях мушу рятувати Поміж інших – слов'янські, славним тим народам Хочу я у нещастях поміч дати, в негодах» (Євлевич, 2006: 583). Водночас ідея державної єдності поєднується з ідеями державної незалежності й вірності своєму народу. А зрада засуджується: «Бо від зради у силі слабшими зробились І щоразу крок-кроком в тім назад відбились...» (Євлевич, 2006: 600). Поет акцентує на ідеї свободи, яка є невід'ємною складовою частиною сильної держави: «Є надія найліпша, хай би ви увбились У свободу ту давню, шлях знайшли й ходили» (Євлевич, 2006: 600).

Висновки. Отже, на основі аналізу поеми «Лабіринт» доведено, що суспільно-політична концепція Х. Євлевича репрезентована в художньому вимірі та вибудовується навколо центральної ідеї державної єдності, що поєднується з ідеями незалежності, вірності народу й свободи як невід'ємної складової частини сильної держави. З'ясовано, поет апелює до історичного минулого слов'янського народу, актуалізуючи поняття історичної пам'яті. Визначено, що ідеалом держави для Х. Євлевича є Київська Русь, в якій шанували освіту й науку, віддавали належне релігії й духовному розвитку суспільства. Державна єдність, за переконанням поета, досягається єдністю в усіх складниках, необхідних для успішного функціонування держави, серед яких Х. Євлевич виокремлює освіту й науку, релігію й церкву, а також зацікавлення історичним минулим і поцінування здобутків предків. З'ясовано, що в поемі «Лабіринт» репрезентовано специфіку суспільно-політичної думки початку XVII ст. у художньому вимірі. Втрата державності, роз'єднаність народу пояснюються відходом від мудрості, неосвіченістю і бездуховністю, занедбанням усіх сфер суспільного життя. Належність поета до кількох літературних традицій і час написання поеми не стали перешкодою у висловленні патріотично зорієнтованої позиції, зверненої в майбутнє й актуальної в будь-який період розвитку суспільно-політичної думки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астаф'єв О. Г. Архетипна основа поеми Томи Євлевича «Лабіринт». *Літературознавчі студії*. 2014. № 40. С. 13–20.
2. Білоус П. В. Поема «Лабіринт» Хоми Євлевича: спроба вийти у Ренесанс. *Ренесансні студії*. 2002. № 8. С. 12–21.
3. Білоус П. В. Польськомовна поема «Лабіринт» Хоми Євлевича. *Українська полоністика*. 2008. № 5. С. 145–152.
4. Євлевич Х. Я. Лабіринт. *Слово многоцінне* / Упоряд.: В. Шевчук, В. Яременко. Київ : Аконіт, 2006. Т. 1. С. 581–601.

5. Кралюк П. М. Діяльність Київського братства. Іов Борецький та Хома Євлевич. *Історія філософії України*. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. С. 229–232.
6. Крекотень В. І. З історії українсько-білоруського літературного співробітництва в першій половині XVII ст. (Поєма Хоми Євлевича «Лабіринт»). *Українська література XVI–XVIII ст. та інші слов'янські літератури*. Київ : Наукова думка, 1984. С. 253–285.
7. Литвинов В. Д. Україна в пошуках своєї ідентичності. XVI – початок XVII століття: історико-філософський нарис. Київ : Наукова думка, 2008. 528 с.
8. Plokhy S. M. *The Cossacks and Religion in Early Modern Ukraine*. New York : Oxford University Press, 2001. 401 p.
9. Старостенко В. В. «Лабіринт» Фомы Иевлевича: Из истории национально-культурной и религиозной жизни Могилёва и Беларуси конца XVI – первой половины XVII вв. Могилёв : Издательство Могилёвского государственного университета, 1998. 60 с.
10. Старостенко В. В. Национально-религиозные и культурно-просветительские идеи Фомы Иевлевича. *Общественно-философская мысль и национальное самосознание белорусов XVI–XVII вв.: Очерки истории*. Могилёв : Издательство Могилёвского государственного университета, 1999. С. 64–71.
11. Шевчук В. О. Суспільно-політична думка в Україні XVI – першої половини XVII ст. *Тисяча років української суспільно-політичної думки*. Київ : Дніпро, 2001. Т. 2. Кн. 1. С. 7–108.
12. Шевчук В. О. Тома Євлевич «Лабіринт». *Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII ст.* Київ : Либідь, 2004. Т. 1. С. 281–293.
13. Шевчук В. О. Тома Євлевич та його «Лабіринт». *Київські полоністичні студії*. Київ, 2003. Т. 4. С. 465–479.

REFERENCES

1. Astafiev O. H. Arkhetypna osnova poemu Tomy Yevlevycha «Labirynt» [The archetypic basis of poem «Labyrinth» by Thomas Yevlevych]. *Literaturoznavchi studii*. 2014. Nr 40. pp. 13–20 [in Ukrainian].
2. Bilous P. V. Poema «Labirynt» Khomy Yevlevycha: sprobа vyity u Renesans [The poem «Labyrinth» by Homa Yevlevich: an attempt to enter the Renaissance]. *Renesansni studii*. 2002. Nr 8. pp. 12–21 [in Ukrainian].
3. Bilous P. V. Polskomovna poema «Labirynt» Khomy Yevlevycha [Khoma Yevlevych Poem «Labyrinth» in Polish]. *Ukrainska polonistyka*. 2008. Nr 5. pp. 145–152 [in Ukrainian].
4. Yevlevich H. Ya. Labirynt [Labyrinth]. *Slovo mnohotsinne / Uporiad.: V. Shevchuk, V. Yaremenko*. Kyiv : Akonit, 2006. T. 1. pp. 581–601 [in Ukrainian].
5. Kraliuk P. M. Diiialnist Kyivskoho bratstva. Iov Boretskyi ta Khoma Yevlevych [Activities of the Kiev Brotherhood. Job Boretsky and Homa Yevlevych]. *Istoriia filosofii Ukrainy*. Ostroh : Publishing House of the National University «Ostroh Academy», 2013, pp. 229–232 [in Ukrainian].
6. Krekoten V. I. Z istorii ukrainsko-biloruskoho literaturnoho spivrobitnytstva v pershii polovyni XVII st. (Poema Khomy Yevlevycha «Labirynt») [From the history of Ukrainian-Belarusian literary cooperation in the first half of the XVII century. (Homa Yevlevich's poem «Labyrinth»)]. *Ukrainska literatura XVI–XVIII st. ta inshi slovianski literatury*. Kyiv : Naukova dumka, 1984. pp. 253–285 [in Ukrainian].
7. Lytvynov V. D. Ukraina v poshukakh svoiei identychnosti. XVI – pochatok XVII st.: istoryko-filosofskiy narys [Ukraine in search of its identity. XVI –beginning of XVII century: historical and philosophical essay]. Kyiv : Naukova dumka, 2008. 528 p. [in Ukrainian].
8. Plokhy S. M. *The Cossacks and Religion in Early Modern Ukraine*. New York : Oxford University Press, 2001. 401 p. [in English].
9. Starostenko V. V. «Labirint» Fomy Ievlevicha: Iz istorii natsionalno-kulturnoy i religioznoy zhizni Mogileva i Belarusi kontsa XVI – pervoy poloviny XVII vv. [«Labyrinth» by Homa Yevlevych: From the history of national-cultural and religious life of Mogilev and Belarus at the end of the XVI – the first half of the XVI century]. Mogilev : Publishing House of the Mogilev State University, 1998. 60 p. [in Russian].
10. Starostenko V. V. Natsionalno-religioznye i kulturno-prosvetitel'skie idei Fomy Ievlevicha. [National-religious and cultural-educational ideas of Thomas Ievlevich]. *Obshchestvenno-filosofskaya mysl i natsionalnoe samosoznanie belorusov XVI – XVII vv.: Ocherki istorii*. Mogilev : Publishing House of the Mogilev State University, 1999. pp. 64–71 [in Russian].
11. Shevchuk V. O. Suspilno-politychna dumka v Ukraini XVI – pershoi polovyny XVII st. [Social and political thought in Ukraine of the XVI – the first half of the XVII century.]. *Tysiacha rokiv ukrainskoi suspilno-politychnoi dumky*. Kyiv: Dnipro, 2001. T. 2. Kn. 1. Pp. 7–108 [in Ukrainian].
12. Shevchuk V. O. Toma Yevlevych «Labirynt» [Toma Yevlevich «Labyrinth»]. *Muza Roksolanska: Ukrainska literatura XVI – XVIII st.* Kyiv : Lybid, 2004. T. 1. pp. 281–293 [in Ukrainian].
13. Shevchuk V. O. Toma Yevlevych ta yoho «Labirynt» [Toma Yevlevych and his «Labyrinth»]. *Kyivski polonistychni studii*. Kyiv, 2003. T. 4. Pp. 465–479 [in Ukrainian].